

CRÒNICA

1. Seminari Internacional “Em torno de Raimundo Lulo (Ramon Llull)”, Lisboa, 6 de juny de 2014.

L’Instituto de Estudos Medievais de la Universidade Nova de Lisboa va acollir el passat dia 6 de juny de 2014 un seminari internacional titulat “Em torno de Raimundo Lulo (Ramon Llull)”, organitzat pel Dr. Francisco José Díaz Marcilla, investigador en aquest centre, i pel Dr. José Higuera, membre de la secció lul·liana de la SIEPM (i professor de la Universitat Complutense). En aquesta intensa jornada es varen debatre alguns temes centrals tant de l’obra de Ramon Llull com especialment de la història del lul·lisme, que ha estat moltes vegades menystinguda i que, en els darrers anys, ha experimentat una notable revifalla.

La jornada, que va transcórrer en un ambient cordial i amb un debat ben animat, es va estructurar en tres parts. La primera estigué dedicada a la figura i a l’obra de Llull. En ella varen intervenir, en primer lloc, la Dra. Celia López Alcalde, de la Universidade de Porto, que va parlar de la tradició psicològica aristotèlica i la seva recepció a Llull, amb un ric estudi sobre la semàntica lul·liana (en la qual és notable la recepció agustiniana de la tripartició de l’ànima en paral·lel a la descripció de les facultats intel·lectuals exposades per Aristòtil); i seguidament hi dissertaren la Dra. Helena Simões, de la Universitat de Lisboa, que parlà de les influències sufís a Ramon Llull, especialment en el *Llibre d’amic e amat* (en aquest punt destaca les similituds del “caràcter místic” representades por Llull en la seva obra i alguns passatges del murcià Ibn-Arabi) i finalment la Dra. Carla Compagno, del Raimundus-Lullus-Institut de la Universitat de Freiburg, que va explicar els projectes que té en curs en el marc de l’edició crítica de la ROL, així com algunes dificultats concretes d’edició de les obres del segon sojorn que el Doctor Il·luminat feu a París (en la seva comunicació va destacar en concret el desig suggerit al *Liber de geometria nova* en què se es diu que s’haurien d’incloure quaranta figures més, un projecte no es dugué a terme mai).

El Dr. Díaz Marcilla, que exercí com a amfitrió, encapçalà el segon bloc, centrat en la tradició específicament portuguesa, parlant d'algunes qüestions noves sobre el lul·lisme a Portugal, indicant algunes noves hipòtesis de feina, especialment en les vessants cultural, política i escolar. El seu objectiu és identificar els lul·listes portuguesos i fer-ne una història de la difusió dels textos i del pensament lul·lià a Portugal. Va cloure aquesta part la doctoranda Alice Tavares feu una aproximació general al *Livro da Corte Imperial*, en la qual va suggerir que tal volta aquesta obra tingué com a model el *Liber de quinque sapientibus*, així com els arguments que els cristians solien presentar en contra dels jueus.

El tercer bloc, dedicat a la tradició lul·liana a Europa, fou el més llarg i, en certa manera, el que donà peu a majors debats. El primer en intervenir fou el Dr. José Higuera Rubio, qui va mostrar, amb un fi anàlisi textual, la petjada d'un lul·lista desconegut dins el cercle humanista de Lefèvre d'Étaples, anomenat Alanus Varenius (que permet recrear els diàlegs del cercle de Lefèvre, com si assistíssim a una lliçó d'orientació lul·liana a Paris a les acaballes del segle XV). El Dr. Rafael Ramis Barceló parlà del lul·lisme a Barcelona al segle XVI, especialment a la Universitat, amb una presentació de la figura de Joan-Lluís Vileta i dels seus deixebles, en les obres dels quals hi trobem una mescla d'aristotelisme, lul·lisme, ramisme i hermetisme. Seguidament, el doctorand Noel Blanco Mourelle, de la Universitat de Columbia, mostrà alguns dels seus interessants projectes d'investigació, concernents al lul·lisme castellà del segle XVI, sobre els quals encara hi ha molt per investigar. Blanco parlà de la "portabilitat" del coneixement per a mostrar la manera en la qual el lul·lisme posseeix una dinàmica pròpia de transmissió intel·lectual, capaç d'inserir-se en diferents àmbits. El darrer ponent fou el Dr. Alessandro Tessari, que explicà l'Annus Mirabilis de 1598 per la història del lul·lisme, amb una curiosa intersecció entre la política de Felip II i el procés a Giordano Bruno.

Les conclusions finals permeteren la trobada de punts de vista de diversos investigadors del lul·lisme en les seves respectives vessants, així com hi hagué un èmfasi unànime en la necessitat no només de seguir cultivant la figura de Lluïl, sinó especialment de l'estudi de la projecció històrica de la petjada lul·liana. La història del lul·lisme, malgrat els progressos dels darrers anys, matisant els grans treballs dels germans Carreras Artau, de Paolo Rossi o del P. Batllori, roman una mica inexplorada (sobre tot des del punt de vista de la història de les idees, de les fonts i de les institucions) i necessita d'estudi acadèmic interdisciplinari. Són els reptes dels propers decennis, que permetran conèixer noves dimensions del mallorquí més universal.

Cal felicitar, en definitiva, els organitzadors per l'èxit d'aquest seminari

internacional que, en diferents contextos i formats, esperem que es pugui repetir en els propers anys.

Rafael Ramis Barceló

2. Vuitenes Jornades Acadèmiques Interdisciplinàries de l'Aula Lul·liana de Barcelona

Com cada primavera, la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, la Facultat de Filosofia, la Facultat de Teologia de Catalunya i la Universitat Autònoma de Barcelona van organitzar la vuitena edició de l'Aula Lul·liana de Barcelona: «Ortodoxos i dissidents en temps de Ramon Llull». Mantenint l'estructura habitual de quatre ponències, les jornades van versar sobre tres figures d'heterodòxia controvertida que guarden certs paral·lelismes amb el beat: Arnau de Vilanova, Margherita Porete i Jacques de Molay; la ponència de cloenda es va reservar a la figura homenatjada.

Les jornades van inaugurar-se el divendres 9 de maig a l'Edifici Josep Carner de la Facultat de Filologia de la UB amb la intervenció del doctor en Filosofia Jaume Mensa, que va dedicar la seva ponència, «Arnau de Vilanova i el *ver cristianisme*: heterodòxia o radicalitat cristiana?», parlant de les conseqüències que va tenir la Sentència de Tarragona de 1316 per la valoració dels seus plantejaments de reforma.

La segona part de la tarda l'Aula Lul·liana va comptar amb la intervenció de l'autora de *Margherita Porete: un processo ancora aperto. Una voce mistica nell'Europa tardomedievale*, Maria Alessandra Soleti, vinguda de la Università degli studi di Siena. Sota el títol «Martiri della mistica: Margherita Porete, imputata alla corte di Ragione per aver fatto di *vouloir et amour martire*», la doctora en Filosofia va perfilar el personatge femení de les jornades i el context polític i religiós en què va escriure *L'espill de les ànimes* simples, l'obra que la va dur a la foguera.

El punt àlgid de les jornades va arribar al vespre, a l'escenari privilegiat del vestíbul de l'edifici històric de la Universitat de Barcelona, amb l'acte de presentació dels volums X, XI i XII de la col·lecció Nova Edició de les Obres de Ramon Llull. Enguany, l'acte cultural de l'Aula Lul·liana va comptar amb l'estrena d'una peça composta especialment per a l'ocasió pel jove compositor valencià Ximo Tarín-Micó: *Na Renard, vuit miniatures sobre el «Llibre de les bèsties» de Ramon Llull* (Op. 19). Amb una alquímia perfecta de literatura i música, sis veus experimentades (Lola Badia, Eugènia Gisbert, Maria I. Ripoll, Joan Santanach, Simone Sari i Albert Soler) van donar vida a alguns dels pas-

satges més llegits d'aquesta obra lul·liana; un clarinet (Ximo Tarín-Micó), un violí (Òscar Vilaprinyó) i un fagot (Laura Serra) van ser els instruments triats pel compositor per anar lligant les escenes i fer-nos endinsar en el regne dels animals i els seus intrínquils polítics, protagonitzats per la guineu traïdora. La presidenta de la Institució de les Lletres Catalanes va cloure l'acte, que va ser un èxit rotund i que esperem poder tornar a repetir en les pròximes presentacions de la Col·lecció.

Dissabte 10 de maig al matí van encetar la segona jornada la parella Joan Fuguet i Carme Plaza, grans coneixedors de l'orde del Temple, amb una ponència que duia per títol «Jacques de Molay i els darrers anys de l'orde del Temple» i que presentava l'últim dirigent de l'orde, que va exercir la seva funció amb una voluntat reformadora, la qual cosa li va costar, també, la foguera.

Josep Amengual, doctor en Teologia, va posar el punt i final a les jornades versant sobre «L'ortodòxia i l'heterodòxia de Ramon Lull. Relacions amb els reformadors del Regne de Mallorca». Amengual va demostrar que els plantejaments reformadors de Lull anaven en la línia de l'Església i que, per tant, va ser falsament acusat i la seva proposta s'emmarca en una postura indiscutiblement ortodoxa.

Mentrestant, el Comitè Científic de l'Aula Lul·liana ja ha posat fil a l'agulla en l'organització del seu congrés de commemoració del VII Centenari de la mort de Ramon Lull, que ja avancem en aquestes pàgines que se celebrarà el 17 i 18 de novembre del 2016 a la capital catalana.

Mireia Martí

3. Actes celebrats a Mallorca el curs 2013-2014

En el número anterior, donàvem compte de les activitats realitzades al llarg de l'any 2012-2013 per commemorar el desè aniversari del conveni de la Càtedra Ramon Lull. En aquest sentit, durant el 2013 i 2014 s'han dut a terme diversos actes en aquest mateix marc. Així, el mes d'octubre, la Dra. Viola Tenge-Wolff va ser rebuda pel Rector de la UIB i va pronunciar una conferència sobre la institució en la qual treballa, el Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg, sota la direcció del Dr. Peter Walter. Tenge-Wolff va parlar sobre els orígens de la institució, dels investigadors que hi han treballat i de la projecció internacional que sempre ha tengut el centre.

El mes de novembre de 2013, per commemorar també la festa del patró de la UIB, el Dr. Simone Sari va pronunciar una conferència sobre *La poesia lul·liana en el marc de la tradició europea*. Jordi Gayà, per la festa del 27 de novembre,

va fer una conferència a Sant Francesc titulada *Santa Maria en la teologia i en la pietat de Ramon Llull*.

Durant el mes de febrer i març es varen organitzar pel Sindicat de Treballadores i Treballadors Intersindical de les Illes Balears (STEI) unes jornades sobre Ramon Llull, titulades «Aproximació a la figura de Ramon Llull des d'una òptica actual». Especialment dirigides a la formació de professors d'Ensenyament Secundari i Universitari, hi participaren com a ponents Anthony Bonner, Albert Soler, Josep Amengual, Pere Fullana, Isabel Peñarubia, Eusèbia Rayó i Maribel Ripoll. Les jornades es completaren amb dos recorreguts lul·lians, un a càrrec de Gabriel Ensenyat per Palma i Miramar i l'altre a càrrec de Joan Capellà per la muntanya de Randa.

Així mateix, i per segon any consecutiu, des d'Escola Catòlica, juntament amb la Fundació la Real, s'han realitzat dos cursos de formació de professorat sobre Ramon Llull, un que ha estat continuador del primer curs de l'any anterior, centrat en l'elaboració de materials didàctics sobre Llull, i un altre d'introducció general.

Dia 6 de juny es van presentar al claustre de Sant Francesc de Palma els volums lul·lians de la *Vida de mestre Ramon Llull*, edició a cura d'Anthony Bonner, i el *Llibre d'intenció*, a cura de qui signa aquest escrit. El primer constitueix el volum vuitè de la col·lecció Barcino, de la mateixa editorial, mentre que el segon és el volum XII de la NEORL, sota l'empara del Patronat Ramon Llull. A l'acte de presentació, a més dels parlaments de Joan Santanach (en representació de l'Editorial Barcino), de Maria Antònia Fornés (Vicerectora de Projectió Cultural de la UIB), d'Antoni Vera (director de l'Institut d'Estudis Baleàrics), de Laura Borràs (directora de la Institució de les Lletres Catalanes) i dels curadors dels volums respectius, hi intervingué musicalment la formació *Asinus ad lyram*, conjunt musical illenc que recupera i interpreta el repertori musical propi de l'Edat Mitjana.

Maribel Ripoll Perelló

4. XIII Incontro del Centro Italiano di Lullismo (E. W. Platzek)

Venerdì 16 maggio 2014 si è tenuto il XIII incontro del Centro Italiano di Lullismo (E.W. Platzek), organizzato dalla Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani della Pontificia Università Antonianum. La sessione è stata aperta da p. Pietro Messa con parole beneauguranti rivolte al prof. Perarnau, impossibilitato ad essere presente all'incontro di quest'anno, da lui fortemente desiderato. Proprio in seguito alle lezioni pubbliche tenute nel gennaio 2014

dallo studioso catalano e dedicate a “Le obiezioni mosse contro la dottrina di Raimondo Lullo”, è sorta l’esigenza di un confronto circa l’apporto della ricerca alla causa di canonizzazione del Maiorchino. Le ricerche condotte negli ultimi decenni, infatti, hanno contribuito al superamento di alcuni degli ostacoli che da lungo tempo impedivano il riconoscimento della santità di Lullo mediante un solenne pronunciamento papale.

Il prof. P. Messa è quindi passato ad una sintesi delle attività del CIL. Anche quest’anno la Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani ha proposto un corso su Raimondo Lullo. Dal corso annuale dell’anno precedente è nato l’articolo di Laura Mastrantuono – Vincenzo Livia, *Il ritratto di Raimondo Lullo ed il rapporto con il mondo clericale a lui contemporaneo nel Liber disputationis Petri et Raymundi sive Phantasticus: un’interpretazione storico-letteraria*, pubblicato in *Frate Francesco* 79 (2013), 359-372. La Commissio Sinica Ordinis Fratrum Minorum, recentemente ricostituita, ha mostrato interesse alla vicenda di Raimondo Lullo, in merito alle sue opinioni circa i movimenti dei Mongoli/Tartari in connessione con la presenza islamica nei luoghi santi.

P. Pietro Messa ha ricordato, infine, il prof. Alessandro Musco e p. Giacomo Bini recentemente scomparsi e molto legati, per motivi diversi, al poligrafo di Maiorca. È intervenuta poi la prof.ssa Michela Pereira su *Raimondo Lullo e l’alchimia: tra storiografia e filologia*. Dopo le parole di saluto e di auguri di una pronta guarigione indirizzati al prof. Perarnau, Michela Pereira ha precisato che la sua ricerca sui testi alchemici attribuiti a Lullo è iniziata senza pensare agli effetti che essa poteva avere sulla causa di canonizzazione del Maiorchino. Anche se le prime accuse che intralciano il percorso della canonizzazione riguardano alcuni scritti autentici di Lullo, dal momento in cui iniziarono a circolare molti scritti alchemici sotto il suo nome era inevitabile che la questione dell’alchimia cominciasse ad ostacolare la causa lulliana. Nei primi due secoli che seguirono la morte di Lullo e l’inizio della produzione di scritti d’alchimia, che in seguito sarebbero circolati a suo nome, la tradizione lulliana autentica e quella alchemica circolarono separatamente e in ambienti diversi. Quando la leggenda di Lullo alchimista divenne un tutt’uno con quella agiografica, l’attività di Lucas Wadding, ripresa da Vicente Mut, iniziò a concorrere all’elaborazione della dimostrazione della falsa attribuzione degli scritti alchemici. La critica di Wadding e di Mut si era basata sull’anacronismo delle date degli scritti alchemici rispetto a quelle della vita di Lullo - sottolineando quindi anche l’impossibilità di un suo contatto con il re Edoardo III di Inghilterra -, e sul giudizio negativo espresso dal Maiorchino sull’alchimia nelle sue opere autentiche. A questi elementi, nel XVIII secolo, Jaime Custurer e Jean Baptiste Sollier aggiunsero il riconoscimento del tentativo dei falsari di imitare lo stile lulliano.

La prof.ssa Pereira, dopo aver ripercorso tutte queste testimonianze - e quelle che continuarono a mantenere aperta la questione alchemica - con una nuova ricerca effettuata secondo la metodologia storica contemporanea e dopo uno studio approfondito dell'intero *corpus* alchemico attribuito a Lullo, ha potuto confermare la correttezza degli argomenti mossi nel tempo per confutare una tale attribuzione. La prorompente vitalità di Sandro Musco è stata ricordata da Marta Romano, rammentando il suo grande contributo alla costituzione del Centro Italiano di Lullismo e a tante iniziative culturali ed editoriali riguardanti Raimondo Lullo. La studiosa ha ribadito la continuazione dell'attività dell'Officina di Studi Medievali, fondata dall'appassionato professore di Storia della Filosofia medievale dell'Università di Palermo.

I contributi di numerosi studiosi sul tema del dialogo interreligioso ed interculturale in Raimondo Lullo, sintetizzati da Sara Muzzi, hanno messo in evidenza il merito lulliano di esigere un'adeguata conoscenza delle altre religioni e delle altre culture, che implica la necessità, considerata da Lullo a partire dagli inizi della sua attività, che venga fatta chiarezza sui concetti su cui si fondano le religioni monoteiste.

La sezione dedicata ai "lavori in corso" è stata aperta da Carla Compagno con una dettagliata descrizione delle problematiche filologiche legate all'edizione della *Brevis practica Tabulae seu Ars compendiosa*, nell'ambito del progetto di edizione delle opere latine che Lullo scrive nel 1299. Il testo è stato messo in relazione anche con quello della *Tabula generalis* per vedere da quale ramo di quest'opera l'*Ars compendiosa* ha potuto ricevere il testo delle *quaestiones*.

Il prof. Alessandro Tessari ha illustrato un progetto che prevede la pubblicazione entro l'anno in corso del primo di tre volumi, in catalano, intitolato *Ramon Llull, vida i obres* del professor Pere Villalba y Varneda, noto agli studiosi di Lullo per aver curato per i tipi della Brepols, nella collezione del *Corpus Christianorum Continuatio Mediaevalis*, l'importante opera lulliana *Arbor scientiae*. Il libro di Villalba verrà stampato a cura dell'istituto di Studi Catalani e della Elsa Peretti Foundation. Nel primo volume verrà inserito un DVD, curato da Alessandro Tessari con una sintetica presentazione, con traduzione in sette lingue compreso l'arabo, della figura del Maiorchino. Il libro è presentato da una comitato di studiosi di diverse discipline: aprono la lista Umberto Eco e Federico Faggin, Eco come scrutatore, nell'epoca di Lullo dell'incerto confine tra l'ossessione del panopticon e il rischio del labirinto; Faggin, ideatore del primo microprocessore, apre strategie sul futuro che Lullo aveva intuito nel suo immaginifico lavoro.

Dopo aver concluso il dottorato in filologia romanza con una tesi sulla mariologia lulliana, presentata al CIL nel 2008, Simone Sari ha pubblicato nella

NEORL (XI 2012) le edizioni critiche delle *Hores de nostra Dona* e del *Desconhort de nostra Dona* con le apocrife *Hores de santa Maria* in prosa. Questo volume raccoglie due tra la più belle e interessanti composizioni poetiche dedicate alla Vergine e ne propone una nuova interpretazione. Nella sua ricerca Sari si è principalmente rivolto alla produzione letteraria di Lullo, riorganizzando il “canzoniere” lulliano, cioè la sua produzione in verso; ha inoltre collaborato con la dott.ssa Gabriella Pomaro per l’analisi dei manoscritti del fondo di Sant’Isidoro in Roma, con la quale ha pubblicato un articolo su *Studia Lulliana*. Ora sta lavorando sul lessico letterario lulliano, con interessanti presenze e notevoli assenze, su cui pubblicherà un articolo per la fine dell’estate.

Mons. Gabriel Ramis, postulatore della causa di canonizzazione di Raimondo Lullo, ha chiuso l’incontro aggiornando i presenti sullo stato della causa del servo di Dio: la *positio* verrà presentata ad ottobre.

Sara Muzzi

5. Bisbat de Mallorca. Any Ramon Llull 2015-2016: 700è aniversari de la mort del Beat Ramon Llull

El Bisbat de Mallorca, per tal de celebrar amb la dignitat que es mereix el 700è centenari de la mort del Beat Ramon Llull, ha proclamat entre el 27 de novembre de 2015 i el 27 de novembre de 2016 un any commemoratiu dedicat a enaltir el fill més gran d’aquesta terra, la memòria i el mestratge del qual han perdurat al llarg dels segles.

Amb la finalitat d’organitzar i coordinar aquesta commemoració, el bisbat ha constituït dues comissions: la *Comissió Acadèmica* i la *Comissió Diocesana*.

La *Comissió Acadèmica* fou constituïda pel bisbe Jesús Murgui i Soriano el 24 de gener de 2012. Està conformada per totes les institucions i entitats universitàries que a dia d’avui estudien la figura i l’obra de Llull:

Maioricensis Schola Lullistica (Palma de Mallorca).

Càtedra Ramon Llull (Universitat de les Illes Balears).

Societat Arqueològica Lulliana (Palma de Mallorca).

Centre d’Estudis Teològics de Mallorca (Palma de Mallorca).

Centre de Documentació Ramon Llull (Universitat de Barcelona).

Archivium Lullianum (Universitat Autònoma de Barcelona).

Facultat de Teologia de Catalunya (Barcelona).

Facultat de Filosofia de Catalunya (Universitat Ramon Llull) (Barcelona).

Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. (València).

Raimundus-Lullus-Institut (Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg i. B.) (Alemanya).

Centro Italiano de Lullismo E. W. Platzeck (Pontificia Università Antonianum, Roma) (Itàlia).

Società Internazionale per lo Studio del Medioevo Latino (Florència) (Itàlia).

Officina di Studi Medievali (Università degli Studi di Palermo) (Itàlia).

Grup d'Investigació "Fèlix" de la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED) (Madrid).

Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciência Raimundo Lúlio (Sao Paulo) (Brasil).

El secretari d'aquesta comissió és el Dr. Josep Amengual i Batle. Té com a comesa l'organització dels dos congressos científics que es celebraran en torn de la figura de Llull: el primer, a Palma, el mes de novembre del 2015, coincidint amb l'obertura de l'any centenari, i el segon, a Barcelona, el mes de novembre de 2106, en motiu de la cloenda. A més, serà qui coordini la publicació de les actes congressuals, així com altres activitats de caire científic i acadèmic.

La *Comissió Diocesana*, per la seva part, fou constituïda pel mateix Bisbe Murgui el 28 de maig de 2012, i l'integren representants de les institucions diocesanes, a més de persones escollides a títol personal. El secretari d'aquesta comissió és Mn. Nadal Bernat i Salas. La Comissió diocesana s'ha marcat objectius i diverses àrees de treball, que es concretaran en un seguit d'activitats durant l'any commemoratiu. Entre els objectius a destacar hi ha la necessitat de la divulgació de la figura de Ramon Llull entre les generacions més joves, així com la seva popularització, i la voluntat de fer perviure la festa i la devoció a Ramon Llull. Les àrees de treball es divideixen en tres: activitats de caire religiós i espiritual, activitats divulgatives i de formació, i activitats artístiques i commemoratives.

A més de la creació del logotip de l'aniversari, el primer fruit de la comissió ha estat la *Lletra de Convit*. Escrit a mode de crida a tota l'Església i a la societat en general a preparar-se per a la gran commemoració, de la *Lletra de Convit* se n'han publicat, per una banda 10.000 exemplars en llengua catalana, i per l'altra, 7.000 amb l'original en català i traduccions al castellà, l'anglès, l'alemany, el francès, l'italià i el portuguès. En aquests moments ambdues edicions es troben gairebé exhaurides després que se n'hagi fet un intens procés de difusió.

Bernat Nadal Salas

6. Commemoració de l'any Llull 2016. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

El 4 de juliol de 2014, sota la presidència del Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ferran Mascarell, i amb l'assistència de Pilar Piferrer, Secretària General del mateix Departament, es van reunir a la Sala Rodona del Palau March de Barcelona: Lola Badia, de la Universitat de Barcelona, Laura Borràs, de la Institució de les Lletres Catalanes, Carles Duarte, del Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Antoni Ferrando, de l'Institut d'Estudis Catalans, Alexander Fidora, de la Universitat Autònoma de Barcelona, Damià Pons, de la Universitat de les Illes Balears, Maria Isabel Ripoll, de la Universitat de les Illes Balears, Albert Soler, de la Universitat de Barcelona i Àlex Susanna, de l'Institut Ramon Llull. També havien estat convocats Anthony Bonner, Jacint Duran i Daniel Giralt-Miracle, que va excusar la seva presència.

L'objectiu de la reunió era posar en marxa un Acord de Govern de la Generalitat de Catalunya publicat l'11 de març de 2014, en què es validava aquesta proposta del Departament de Cultura: "L'any 2016 tindrà lloc el setè centenari de la mort de Ramon Llull (Ciutat de Mallorca, 1232-1315-6?). Atesa la rellevància de la figura històrica de Ramon Llull, el Consell de Direcció del Departament de Cultura va acordar el 10 de febrer de 2014 proposar al Govern declarar el 2016 Any Llull, i celebrar-lo entre el mes de novembre de 2015 i el mes de novembre de 2016."

El Conseller Mascarell va explicar als reunits que, per tal de programar conferències, exposicions, projectes editorials i educatius per a la divulgació de la vida i de l'obra de Ramon Llull, a més d'un magne congrés acadèmic, el Departament de Cultura assumia l'organització dels actes commemoratius comptant amb el finançament de totes les entitats participants. Les persones convocades es van constituir en Comitè Organitzador i es van comprometre a treballar en l'elaboració del programa dels actes commemoratius en harmonia amb els que paral·lelament s'estan programant des del Bisbat de Mallorca amb el suport de les institucions acadèmiques dedicades a Llull arreu del món. En el curs de l'àpat que va cloure la trobada es va discutir el perfil del comissari de l'any Llull, que serà nomenat pel conseller Mascarell en el curs de l'any 2014.

Lola Badia

7. *Sots l'ombra d'un bell arbre, o quan Llull només és una excusa*

L'actriu, amb un micròfon a la mà, es desplaça des del fons de la platea cap a l'escenari. S'atura, es fica entre les butaques i interpel·la l'escàs públic que assisteix a la representació. Els pregunta sobre les seves creences religioses. «Existeix Déu?» «Quin és el seu aspecte?» «Com és el teu déu?» «Té sentit de l'humor, el teu déu?» El públic respon, indecís i imprecís, amb una barreja de particularisme teològic i d'ateisme vacil·lant.

Així s'inicia *Sots l'ombra d'un bell arbre*, espectacle construït a partir del *Llibre del gentil e dels tres savis* de Ramon Llull, que es va poder veure al Teatre Tantarantana de Barcelona entre el 24 d'abril i l'11 de maig de 2014. Es tracta d'una producció impulsada conjuntament per les companyies Teatrodecerca, la portuguesa Propositário Azul, la gallega Voadora i el mateix Tantarantana, que a més va tenir el suport de la Direccão-Geral das Artes del Govern portuguès i de l'Institut Ramon Llull. La dramaturgia va anar a càrrec d'Helena Tornero, i la direcció, de Marta Pazos. Sobre l'escenari, dues actrius, Sónia Barbosa i Joana Pupo, i tres actors, Jorge-Yamam Serrano, Hugo Sovelas i Eduardo Telletxea, amb diversa capacitat a l'hora de convèncer els espectadors.

L'adaptació de qualsevol text antic, i més si es tracta d'una obra complexa, i sovint mal compresa, com el *Llibre del gentil*, requereix un considerable esforç de documentació i, sobretot, d'interpretació del sentit de l'obra. Si no, es fa molt difícil establir-hi cap mena de diàleg, encara que sigui de signe contrari. La versió dramàtica del text lul·lià presentada al Tantarantana coixeja lamentablement d'aquest peu.

L'obra trasllada l'acció del *locus amoenus* lul·lià, el bosc on es desenvolupa l'encontre del gentil amb els tres savis, a una asèptica estació espacial. Hi treballen tres científics, dels quals aviat sabrem que parlen llengües diferents — espanyol, català i portuguès. Viuen una existència rígida i exigent, sotmesa a tota mena de normes (entre les quals, la prohibició de parlar de religió), dedicats en cos i ànima a les seves investigacions científiques. Descobrirem, a mesura que avança l'obra, que la lingüística no és l'única diferència que hi ha entre ells. Val a dir que aquesta diversitat no els impedeix la comunicació; en una ocasió, fins i tot, en plena discussió amb el cap de l'estació, càrrec que recau en el científic que s'expressa en castellà, el parlant de català adopta la norma de convergència lingüística, avui encara ben activa, i canvia d'idioma —desconec si per exigència dramàtica, o per manca d'atenció de l'actor.

També els diferencia la religió que professen. El portuguès és jueu (el seu soliloqui sobre el pes de la sang hebrea destaca en el to més aviat baix que embolcalla tota la representació); el cap de l'estació és un ateu militant, mal que

d'origen cristià, i el català és musulmà. Tres savis sotmesos a una rígida disciplina que neutralitza tota disputa religiosa. Tampoc els savis de Llull no arriben a discutir directament les seves posicions entre ells, sinó que exposen els arguments respectius al gentil, que és l'únic que respon o demana aclariments. En *Sots l'ombra...*, però, els científics no emprenen en cap cas la tasca de convertir el gentil a la pròpia fe.

Respecte al gentil, a l'obra de teatre s'ha optat per convertir-lo en una gentil, parlant de portuguès i estudiant del llibre de Llull. La noia ha obtingut la feina de cuinera de l'estació espacial, i s'encarregarà de les feines domèstiques, al mateix temps que prepara en secret la tesi. En la seva condició de doctorand, ens informarà que el *Llibre del gentil* no és una obra en què s'equiparin les tres religions, sinó que Llull hi atorga la primacia al cristianisme. Els seus interessos, però, contràriament al model lul·lià, no van pel camí de les certeses, sinó pel dels qüestionaments. Sigui com sigui, la noia arriba a l'estació espacial decidida a no deixar-se trepitjar pels científics ni les seves normes. Tampoc no vol que la converteixin en un autòmat més dels que poblen la base. La seva presència, doncs, esdevindrà incòmoda i un element de distorsió per a les rutines creades, i més encara quan els científics comencin a sentir-se atrets per ella.

Hi ha encara un cinquè personatge que, tot i que no pronuncia ni un sol mot, no passa desapercbut. Déu. Se'ls apareix en un parell d'equívocues escenes, amb la figura d'una noia jove de moviments insinuadors, vestida amb roba curta i ajustadíssima. I fumant una cigarreta. Era el que mancava per acabar de desballestar l'instable equilibri de l'estació científica.

Entre els diversos actes, es reciten fragments del *Llibre del gentil* lul·lià. Són sobretot passatges procedents del marc narratiu en què es desenvolupa el diàleg. De les argumentacions de cadascun dels savis, només se'n recull la descripció que el savi musulmà fa del paradís d'acord amb les seves creences. No cal dir que els raonaments fonamentats en l'Art, que constitueixen el moll de l'os del text de Llull, desapareixen completament.

Era esperable, si voleu, que en una adaptació que cerca actualitzar l'obra es prescindís de les complicades argumentacions artístiques. No ho és tant, en canvi, que no hi hagi, pròpiament, cap discussió al voltant de la primacia d'una o altra de les lleis, o sobre el contacte de religions, o bé un posicionament davant de l'opció atea, encarnada, encara que amb dubtes, per dos dels personatges (un dels savis i la gentil). Les manifestacions que, en aquest sentit, fan els personatges, no passen de ser meres declaracions de principis, no pas arguments destinats a reforçar o a rebatre les creences pròpies o de l'interlocutor. S'hi plantegen igualment algunes qüestions —les dificultats de comunicació humana, el paper de la dona en la religió—, que malgrat tot no s'arriben a desenvolupar.

En *Sots l'ombra...*, l'actualització del contingut del llibre es duu a terme, en bona mesura, per mitjà de la supressió d'aquest contingut. Segurament hi té a veure, si més no en part, que les realitats històriques, socials i espirituals no són en cap cas equiparables. El resultat, però, desvirtua el text de Llull i difumina la proposta representada al Tantarantana. De l'original lul·lià, tot just s'hi conserva una aproximació a l'esquema dels tres personatges que s'adrecen a un quart, i la reflexió, mal que en termes i en graus d'aprofundiment diferents, al voltant de la transcendència. I, en canvi, un aspecte que s'ha valorat tant del llibre lul·lià, i que efectivament és una aportació de Llull ben singular en l'agre context de les disputes medievals, com és el to cordial i respectuós en què es desenvolupa el diàleg entre els savis i el gentil, té ben poca presència en el text dramàtic, en què les relacions que s'estableixen entre els personatges són considerablement més tenses que en l'obra de Llull.

Sí que coincideixen en el final obert i sense conclusions. Però les motivacions que hi porten no són pas les mateixes. Llull no fa explícita quina és l'opció adoptada pel gentil perquè espera que sigui el mateix lector qui n'extregui, a partir de les paraules dels tres savis, les conseqüències necessàries. En una lectura atenta del llibre, el desenllaç —és a dir, l'opció adoptada finalment pel gentil—, encara que no s'arribi a fer explícit, és del tot unívoc. En *Sots l'ombra...*, per contra, la manca de conclusions finals deriva més aviat de la superficialitat i de la inconcreció que embolcalla tota l'obra. Ni tan sols es pot parlar d'ambigüïtat, perquè no s'hi transmet cap missatge mínimament articulat ni coherent, sigui o no relacionat amb el seu referent medieval. I el públic abandona la sala convençut que no n'hi ha prou de formular preguntes en el buit.

Joan Santanach i Suñol